

PER A UNA ANÀLISI CONSTRUCTIVISTA DEL DISCURS EMOTIU

Miquel Rodrigo Alsina

*«Per saber el que caldria que sabéssim,
abans s'ha de saber el que ignorem».*
Graffiti andònim

Vegem algunes dades que considero il·lustratives de les aportacions de la teoria de la comunicació a l'estudi dels discursos emotius i els seus efectes.

La revista *Journalism abstract*, que recull les tesis sobre periodisme i sobre teoria de la comunicació de cinquanta universitats nord-americanes, des del seu primer número de 1980 fins al del 1989 no cita cap tesi sobre la comunicació emotiva.

Una altra dada, a la revista *Communication abstracts*, que realitza un buidatge de les principals revistes nord-americanes especialitzades, en els seus números des del 1978 fins a l'abril de 1991, només he trobat vuit articles relacionats amb el tema. A més, la seva perspectiva és principalment la de la psicologia social¹.

¹ Els vuit articles són els següents:

BIGGERS, T. i MASTERSON, J.T., (1984), «Communication apprehension as a personality trait: an emotional defense of a concept», *Communication Monographs*, vol. 51, núm. 4 (desembre), p. 381-390.

BRYANT, J. i ZILLMANN, D., (1979) «Effect of intensification of annoyance through unrelated residual excitation on substantially delayed hostile behavior», *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 15, núm. 5 (setembre), p. 470-480.

BUCK, R., «Nonverbal behavior and the theory of emotion: The facial feed-back hypothesis», *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 38, núm. 5 (maig), p. 811-824.

CUNNINGHAM, M.R., (1977), «Personality and structure of the nonverbal communication of emotion», *Journal of Personality*, vol. 45, núm. 4, p. 564-584.

FISH, B. i KARABENICK, S., «The effects of observation on emotional arousal and affiliation», *Journal of Experimental Social Psychology*, vol. 14, núm. 3 (abril), p. 256-265.

REEVES, B. et al., (1989), «Emotional scenes and hemispheric specialization», *Human Communication Research*, vol. 15, núm. 4 (estiu), p. 493-508.

SHIMODA, K.; ARGYLE, M. i BITTI, P.R., (1978), «The intercultural recognition of emotional expressions by three national racial groups: English, Italian and Japanese», *European Journal of Social Psychology*, vol. 8, núm. 2, (abril/juny), p. 169-179.

THAYER, R.E., (1978), «Toward a psychological theory of multidimensional activation», *Motivation and Emotion*, vol. 2, núm. 1 (octubre), p. 1-34.

De totes les comunicacions que es van presentar en el congrés de l'AIERI celebrat a Barcelona el 1988 només dues, de professors de la Universitat de Copenhaguen², van tractar el tema de la comunicació emotiva.

En darrer lloc, si ens aturem en els manuals actuals de teoria de la comunicació podem veure que les investigacions sobre els efectes emotius dels mitjans de comunicació són insignificants.

Una taxonomia molt acceptada dels efectes dels mitjans de comunicació és la que en diferencia els cognitius, els emotius i els conductuals (DE FLEUR i BALL-ROKEACH, 1982: 329; MC QUAIL, 1985: 220-222 i RODRIGO, 1989: 111-119).

Malgrat tot, aviat es pot veure que en l'àmbit dels efectes emotius les investigacions que es recullen són més aviat poques. DE FLEUR i BALL-ROKEACH (1982: 329) ens recorden que: «L'impacte dels missatges dels mitjans sobre els sentiments d'un públic i sobre les seves respostes emocionals és un dels tipus d'efecte menys explorats». MALETZKE (1976: 298), en relació amb els efectes en l'òrbita emocional, reconeix que: «Només existeixen molt pocs estudis respecte a aquest conjunt de temes, probablement a causa de la complexitat dels problemes relacionats amb els mètodes».

Com cal estudiar els discursos emotius?

Crec que el més convenient és partir d'un principi racional que permeti cohesionar les diferents aproximacions al fenomen.

Quan s'inicia l'estudi de les emocions, el primer dubte ontològic és si les emocions són innates o adquirides. No és una disjuntiva nova. En relació amb les emocions també ens podem trobar amb dos paradigmes dominants (RUSSELL HOCHSCHILD, 1983: 201-222).

D'una banda, tenim una concepció organicista de les emocions que té com a autors de referència Charles Darwin o William James. Per a Darwin l'emoció era un gest instintiu; per a James l'emoció és la presa de consciència de la reacció instintiva dels canvis viscerals. Aquesta perspectiva fisiologista ha estat durant molt de temps l'única aproximació de les ciències humanes a les emocions i té encara avui dia un gran predicament (DANTZER, 1989), (VINCENT, 1987).

De l'altra, hi ha el model constructivista, que es fonamenta, entre d'altres, en els estudis de l'interaccionisme simbòlic, de Clifford Geertz i de Goffman (SARBIN, 1988), que és el que pretenc exposar en aquest treball.

Malgrat les discussions a què ha donat lloc aquesta disjuntiva, crec que des del punt de vista de la teoria de la comunicació el que ens interessa són les emocions comunicades.

És a dir, no ens interessa tant el caràcter ontològic de les emocions sinó més aviat el seu caràcter fenomenològic. Si a la teoria de la comunicació li interessa la mani-

² DROTNER, K., (1988), *Intensities of feeling: Emotion, reception and gender in popular culture*. Comunicació presentada en el XVI Congrés Internacional de l'AIERI, Barcelona (juliol).

KRAGH GRÖDAL, T. (1988), *The genres of visual fiction and their emotional effects*. Comunicació presentada en el XVI Congrés Internacional de l'AIERI, Barcelona (juliol).

festació, la interpretació i la comunicació de les emocions, ha de partir del paradigma interaccionista.

Però tot i que la coherència metodològica obliga, s'ha de reconèixer, *noblesse oblige*, que les emocions poden també ser estudiades a partir del paradigma organista. Con afirma AVERILL (1988 a: 219): «[...] qualsevol síndrome emocional representa un tot orgànic. Aquesta distinció entre sistemes de conducta —biològic, psicològic i socio-cultural— és principalment analítica. És a dir, aquests sistemes són abstraccions o maneres d'analitzar la conducta. Qualsevol resposta específica, com el plor en un funeral, pot ésser analitzada com a part d'un sistema biològic (per exemple, quan es considera en relació amb d'altres reaccions genèticament determinades), com a part d'un sistema psicològic (per exemple, quan es considera en relació amb altres respostes dins de la jerarquia motivacional de la persona), i com a part d'un sistema socio-cultural (per exemple, quan es considera en relació amb altres pràctiques de dol). D'altra banda, algunes respostes tenen sentit principalment dins d'un tipus de sistema i no d'un altre. Per exemple, la pràctica de portar un tipus de roba determinat durant el període de dol ha de ser analitzada com a part del sistema socio-cultural, mentre que el cansament i la pèrdua de gana que sovint acompanyen el dol poden analitzar-se millor dins d'un marc biològic». Suposo que es podria argumentar que és més important la pèrdua de gana que la roba de dol; malgrat això, per a la teoria de la comunicació l'objecte d'estudi és la manifestació de l'emoció.

Si se m'afirma que hi ha emocions incomunicables, hauré de buscar suport en WITTGENSTEIN (1981: 152) quan diu: «Del que no es pot parlar, millor no dir-ne res».

En definitiva, l'interès d'aquesta perspectiva no és en l'ontologia de les emocions sinó en la seva adaptació als contextos socio-culturals particulars.

Una vegada argumentat el principi racional, vegem quines són les premisses de l'aproximació constructivista a les emocions segons ARMON-JONES (1988 a: 33-34):

- a) Les emocions es caracteritzen pel fet que els seus continguts no són naturals sinó determinats pels sistemes de creences culturals i morals d'una comunitat determinada.
- b) Les emocions són apreses per la persona quan aprèn les creences, els valors, les normes i les expectatives de la seva cultura.
- c) Les emocions són patrons socio-culturalment determinats per l'experiència i que es manifesten en situacions socials específiques.
- d) Les emocions són vistes pels constructivistes com una funcionalitat en la mesura que tenir les emocions culturalment apropiades serveix per impedir les actituds i els comportaments no desitjables i per sostenir uns valors culturals determinats.

Aquests principis poden donar lloc a diferents reflexions. Per la meua part faré només algunes breus consideracions.

Si acceptem l'últim punt sobre la funcionalitat de les emocions, seria interessant veure quina funció social compleix una emoció determinada. Per exemple, es podria apuntar la hipòtesi que en ocasions la por compleix una funció social de control. A Espanya, antigament, quan algú era ajusticiat davant del poble, en el moment de l'execució, les mares, que hi havien portat els seus fills per motius pedagògics, els donaven una bufetada perquè recordessin amb por aquell moment viscut. Es podria

plantejar la hipòtesi que es pretén vincular l'emoció de por a alguns objectes o situacions concrets que serien determinats, d'alguna manera, per aquells que detenen l'hegemonia social amb la finalitat de dirigir la conducta social d'acord amb els seus interessos.

Les emocions estan lligades a l'ordre moral d'una societat determinada. Una anàlisi superficial de les emocions es queda en la seva manifestació, sense entrar a veure quin tipus de realitat fan acceptar, quines institucions legitimen. Les emocions són importants perquè estableixen, posen de manifest, un ordre moral latent.

D'una banda, el que produeix una emoció és un significat socialment compartit i justificat. És necessària una certa justificació social d'una emoció. Per exemple, s'accepta que una persona tingui por d'un lleó, sempre que el lleó no estigui darrera unes reixes, però no s'accepta que es tingui por d'una taronja. En relació amb les emocions inapropiades Armon-Jones (1988 b: 67-76) distingeix tres tipus d'emocions:

- a) Les emocions inadequades són aquelles que no estan justificades per un objecte o una situació determinats perquè estan generades per creences falses i avaluacions incorrectes. Es tracta d'emocions no reconegudes per la generalitat dels membres d'una societat, per exemple l'agorafòbia (por dels espais oberts). La justificació és, evidentment, sòcio-cultural.
- b) Les emocions injustificades són aquelles que són desproporcionades en relació amb la realitat que les provoca. És a dir, es produeix una mala interpretació de la situació per part de la persona. Un exemple seria tenir por en relació amb normes socialment prescrites. És a dir, tenir por per haver blasfemat tenia sentit en l'època de la Inquisició, però no actualment. Una emoció injustificada serà la conseqüència d'aplicar incorrectament la interpretació d'un principi moral acceptat socialment en una situació social determinada.
- c) Les emocions pecaminoses són emocions definides en si mateixes com a socialment indesitjables (per exemple l'enveja). Encara que s'ha de distingir entre les situacions en què aquest tipus d'accions són condemnables i altres en què són apropiades, amb dependència del grau i en relació amb els sistemes de valors d'una societat determinada. Així, es pot parlar d'una «enveja sana» que es converteix en admiració i perd la nota de negativitat.

Evidentment també hi ha les emocions apropiades. Però la classificació que acabem de veure pot ser un bon instrument operatiu per analitzar les emocions que apareixen en qualsevol telenovel·la. En aquesta lluita de passions que són les telenovel·les ens trobem que no totes les emocions se'ns presenten igualment justificades.

Malgrat tot s'ha de reconèixer que no sempre és fàcil donar forma a una emoció apropiada. Les emocions també tenen les seves regles. En un interessant article, AVERILL (1988 b: 106) estableix les regles de l'emoció mitjançant el quadre següent (quadre 1).

Les regles constitutives són les que estableixen davant quina emoció ens trobem. L'emoció estaria determinada tant per la seva manifestació com per la interacció suscitada en la relació. HARRE (1988: 6), citant un estudi de Nadja Reissland, posa l'exemple següent: a un grup de mares se'ls demana que s'imaginin tres personatges: O, M i N. En la situació que havien d'imaginar O veia M i N molt alegres en una

QUADRE 1

Tipus de regla	Abast de la regla			
	Apreciació	Conducta	Prognosi	Atribució
Constitutiva				
Regulativa				
Heurística				

terrasa d'un bar prenent un aperitiu. Si es deia que O era casat amb M, les mares deien que O sentia gelosia. Mentre que, si en canvi eren M i N els que eren casats, el que O sentia, segons les mares, era enveja.

Així veiem que la constitució d'una emoció està definida per la situació i la interacció dels personatges. Si es violen les regles constitutives es pot desautoritzar l'existència de l'emoció. Per exemple, és sospitosa de mentir la persona que afirma que està orgullosa que el sol surti cada dia per l'est. Una persona no pot estar orgullosa d'una cosa que no està associada de cap manera a ella.

Les regles regulatives estableixen quins són els comportaments acceptables a què donen lloc les emocions. Així, per exemple, si en un funeral una de les persones assistents, que només era una simple coneguda del mort, fa mostres de dolor exagerat estaria vulnerant les regles del tipus de dolor que és acceptable que socialment manifesti. Violar les regles regulatives no invalida l'emoció però ens planteja que l'emoció no s'expressa correctament o, si s'expressa correctament, ens pot portar a qüestionar la suposada interacció existent. Així doncs, es podria pensar que no es tracta només d'una simple coneguda i sens dubte l'esposa del mort no se sentiria precisament acompanyada en el seu dolor.

Les regles heurístiques són aquelles que ens permeten determinar que no només s'han complert les regles constitutives i regulatives sinó que, a més, l'emoció ha estat expressada amb una gran habilitat.

Les regles heurístiques posen de manifest la major o menor habilitat de les persones per transmetre les seves emocions. Es podria afirmar que estem en una qüestió d'estil. Encara que acceptem que les emocions són construccions socials, serveixen per reafirmar la identitat de cada individu en el si del grup. Si acceptem amb GOFFMAN (1987: 11) la perspectiva de l'actuació o representació teatral de la vida quotidiana, estarem d'acord que hi ha actuacions millors i pitjors.

En relació amb l'abast, les regles establertes són les següents:

La regla de l'apreciació és la manera com és concebuda i avaluada una situació. L'apreciació determina l'objecte intencional de l'emoció. Així, per exemple, l'objectiu de la por és escapar-se d'algun perill. Evidentment la regla d'apreciació, com les següents, pot fer referència a les tres regles citades anteriorment (constitutiva, regulativa i heurística).

La regla de conducta és la manera com és organitzada i expressada una emoció. La conducta inclou respostes psicològiques i experiències subjectives. AVERILL (1988 b: 107) en posa l'exemple següent: «En el període victorià s'esperava que les joves es desmaiessin quan s'enfrontaven a determinades situacions: «sempre que ho poguessin fer amb seguretat i decor—. Dit d'una altra manera, hi havia (implícitament) regles per desmaiar-se, fins i tot quan es creu que és una resposta involuntària i totalment psicològica».

Les regles de prognosi fan referència al temps i a la progressió d'un episodi emocional. Hi ha emocions que són momentànies, mentre que d'altres poden durar mesos o anys. Evidentment si es viola la regla regulativa i es fa durar excessivament una emoció, l'autenticitat d'aquesta emoció pot ésser qüestionada.

Les regles d'atribució fan referència a com una emoció és explicada o legitimada. Recordem, com assenyala l'etnometodologia (WOLF, 1982) (COULON, 1988), que els subjectes d'un grup social organitzat estan contínuament compromesos a decidir, reconèixer i evidenciar el caràcter raonable de la seva forma d'actuar. Així, hi ha emocions que encara que no segueixin una conducta meditada tenen la seva pròpia lògica. De fet el denominat crim passional està perfectament assumit per la nostra cultura. Fins i tot en el Codi penal espanyol existeix, per exemple, l'article 9 número 8 que tipifica com a atenuant un comportament passional: «La d'obrar per causes o estímuls tan poderosos que hagin produït arravatament, obcecació o un altre estat passional d'una entitat semblant».

El melodramàtic «la vaig matar perquè l'estimava» és un intent de fer raonable, de justificar, una conducta evidentment poc raonable.

L'exercici d'anar explicant els dotze apartats que queden de l'encreuament entre els tipus de regles (constitutives, regulatives i heurístiques) i l'abast de les regles (apreciació, conducta, prognosi i atribució) no el porta a terme AVERILL (1988 b: 108), encara que assenyala que segons l'emoció algun dels apartats pot quedar buit. Així, per exemple, les regles de prognosi són més importants en el dolor que en l'alegria, o, en el cas de l'amor, es requereix més ús de les regles heurístiques.

En qualsevol cas no hi ha dubte que aquest quadre pot ésser un sistema excel·lent per estudiar la representació de les emocions en les telenovelles.

Per a una aproximació interdisciplinària

El principi racional del constructivisme permet una aproximació interdisciplinària a les emocions. Ja he apuntat en altres treballs la possibilitat d'establir una sòcio-semiòtica (RODRIGO, 1989 i 1990). La sòcio-fenomenologia, la psicologia constructivista i la semiòtica pragmàtica són, sens dubte, els fonaments d'aquesta aproximació interdisciplinària a les emocions. HARRE (1988: 12) assenyala la necessitat metodològica de fer prevaler els estudis semiòtics de les emocions, tant semàntics com pragmàtics. En l'àmbit semàntic no es pot oblidar l'Escola de París (GREIMAS i FONTANILLE, 1991), i pel que fa a la pragmàtica s'ha de mencionar, per exemple, els jocs del llenguatge de WITTGENSTEIN (1983). Encara que Harré hi afegeix que en l'anàlisi dels jocs lingüístics de manifestació i atribució emocional s'haurà d'atendre també els trets cognoscitius i morals. A continuació recull la importància de l'estudi

de les situacions i de com les emocions formen part del desenvolupament d'escenaris dramàtics reconeguts. És fàcil entendre la necessitat d'incloure les aportacions de Goffman, de l'interaccionisme simbòlic i de la etnometodologia.

Harré (1988: 13) apunta a continuació els cinc trets bàsics de les emocions cap als quals s'hi haurien de dirigir les investigacions:

- 1) El repertori de jocs lingüístics disponibles en cada cultura és la base per a l'establiment de les emocions. Una concepció tradicional estableix que les emocions són independents de la seva expressió verbal i física. Davant aquesta visió WITTGENSTEIN (1987) apunta que descrivim les emocions d'acord amb un llenguatge públic compartit. Així, es pot acceptar que les nostres emocions estan determinades pels nostres recursos lingüístics i pel nostre repertori de pràctiques socials. Harré (1988: 6) apunta que pot iniciar-se l'estudi de les emocions a partir del lèxic emotiu perquè està estretament lligat a les situacions, als contextos socials, als imperatius morals de les manifestacions i a les interpretacions de les emocions.
- 2) Un altre objecte d'estudi és l'ordre moral dins del qual les valoracions morals, que controlen el significat i l'ús motivat de les terminologies emocionals, són significants. Des d'aquesta perspectiva es posa de manifest que les emocions són establertes per un ordre moral. Un estudi interessant seria posar de manifest aquest ordre oral, per exemple en les telenovel·les.
- 3) La funció social que tenen les manifestacions emotives i la narració d'emocions en els episodis dramàtics d'una cultura. GEERTZ (1989: 79-80) apunta: «De manera que, com "l'home és l'animal més emotiu així com és el més racional", necessita un control cultural molt acurat dels estímuls que poden espantar-lo, enfurir-lo, angoixar-lo, etc. —mitjançant tabús, homogeneïtzació de la conducta, ràpida "racionalització" d'estímuls estranys en termes de conceptes familiars, etc.— per evitar una inestabilitat afectiva contínua, una fluctuació constant entre els extrems de la passió».
- 4) Les formes narratives que es revelen en l'explicació dels tres punts anteriors. En aquest punt és on la semiòtica hauria d'aprofundir.
- 5) El sistema de normes pel qual es regeixen les complexes formes d'acció social dins de les quals es mantenen, es canvien, es jutgen des d'una perspectiva crítica i s'ensenyen les qualificacions emocionals dels actors i de les accions. Com recorden BERGER i LUCKMANN (1983: 167) «Resulta innecessari afegir que la socialització primària comporta alguna cosa més que un aprenentatge purament cognoscitiu. S'efectua en circumstàncies de càrrega emocional enorme. Existeixen certament bons motius per creure que, sense aquesta adhesió emocional als altres significants, el procés d'aprenentatge seria difícil, quan no impossible».

L'interès de la investigació de les emocions

Crec que amb el que he exposat fins ara queda força clar com podrien estudiar-se els discursos emotius dels mitjans de comunicació.

Per acabar vegem quin és l'interès d'aquest tipus d'investigacions i alguns dels objectes d'estudi que en el futur abordaré.

El poder dels *mass media* consisteix a establir models de comportament emotiu que poden ser seguits per l'audiència. Aquesta capacitat de socialització augmentarà a partir de l'increment de l'ús que es faci dels mitjans de comunicació, i és conegut que, per exemple, en els països més avançats s'incrementa actualment el temps d'exposició davant la televisió.

No crec que sigui aventurer plantejar la hipòtesi que els *mass media* tenen un paper fonamental en la socialització secundària, ja sigui directament ja sigui perquè plantegen els temes que després són objecte de les relacions dialògiques interpersonals.

Potser una certa educació sentimental passa avui dia pels discursos dels mitjans de comunicació de masses.

D'altra banda diferents estudis d'opinió (*El País*, 11/XII/1990, 9/IV/1991) han posat de manifest que a Espanya es comencen a constatar manifestacions significatives de racisme i xenofòbia. S'ha de tenir en compte que Espanya no ha rebut encara una gran quantitat d'immigrants que tinguin el seu origen en civilitzacions diferents, com sí ha estat el cas de França i de la Gran Bretanya. Considero que cada dia és més urgent realitzar una investigació dels valors afectius que apareixen associats a les diferents cultures en els discursos dels mitjans de comunicació. Per a continuació fer un pla d'intervenció dirigit a canviar la mirada i a superar les barreres culturals. Com afirma Watzlawick (*El País*, 3/IV/1990), «la comunicació és començar a comprendre la realitat de l'altre, el seu punt de vista».

També pel que fa a la unificació d'Europa (RODRIGO, 1992) és necessària la construcció d'un «espai sentimental europeu» que significa, en primer lloc, la recerca d'un sentir comú europeu i, en segon lloc, l'acceptació i la coexistència de sensibilitats distintes.

Com pot apreciar-se, tots aquests temes són força polèmics i no sempre s'han sabut tractar amb prou ponderació. Per això la perspectiva constructivista pot ésser una gran ajuda per abordar-los sense prejudicis. És força freqüent que una cultura contingui elements irracionals que tenen a més un alt grau d'implicació emotiva. La perspectiva constructivista permet superar pressuposicions etnocèntriques i posa de manifest la relativitat cultural de les emocions.

Es tracta així de, a l'hora d'estudiar per exemple els conflictes emotius interculturals, fer nostre el lema de Spinoza:

No maleir, ni beneir; sinó entendre.

No absoldre, no condemnar; sinó entendre.

Bibliografia

- ARMON-JONES, C., (1988 a), «The thesis of constructionism» dins HARRÉ, (ed.), *The social construction of emotions*, Oxford UK, Basil Blackwell, p. 32-56 (primera edició el 1986).
- , (1988 b), «The social functions of emotions», dins HARRÉ, R. (ed.), *The social construction of emotions*, Oxford UK, Basil Blackwell, p. 56-82 (primera edició el 1986).
- AVERILL, J.R., (1988 a), «Un enfoque constructivista de la emoción», dins MAYOR, L. (comp.), *Psicología de l'emoció*, València, Promolibro, p. 193-237 (original publicat en anglès, 1980).
- , (1988 b), «The acquisition of emotions during adulthood», dins HARRÉ, R. (ed.), *The social construction of emotions*, Oxford UK, Basil Blackwell, p. 98-118 (primera edició el 1986).

- BERGER, P.L. i LUCKMANN, T., (1983), *La construcción social de la realidad*, Buenos Aires, Amorrortu (original publicat en anglès, 1966).
- COULON, A., (1988), *La etnometodología*, Madrid, Cátedra (original publicat en francès, 1987).
- DE FLEUR, M.L. i BALL-ROKEACH, S., (1982), *Teorías de la comunicación de masas*, Barcelona, Paidós (original publicat en anglès, 1982).
- DANTZER, R., (1989), *Las emociones*, Barcelona, Paidós (original publicat en francès).
- GEERTZ, C., (1989), *La interpretación de las culturas*, Barcelona, Gedisa (original publicat en anglès, 1973).
- GOFFMAN, E., (1987), *La presentación de la persona en la vida cotidiana*, Madrid, Amorrortu-Murguía (original publicat en anglès, 1959).
- GREIMAS, A.J. i FONTANILLE, J., (1991), *Sémiotique des passions*, París, Seuil.
- HARRÉ, R., (1988), «An outline of the social constructionist viewpoint», dins HARRÉ, R. (ed.), *The social construction of emotions*, Oxford, Basil Blackwell, p. 2-14 (primera edició el 1986).
- MALETZKE, G., (1976), *Psicología de la comunicación social*, Quito, Ciespal (original publicat en alemany, 1963).
- MCQUAIL, (1985), *Introducción a la teoría de la comunicación de masas*, Barcelona, Paidós (original publicat en anglès, 1983).
- RODRIGO ALSINA, M., (1989 b), *Los modelos de la comunicación*, Madrid, Tecnos.
- , (1990), «Aportacions de la sòcio-semiòtica a l'estudi de la construcció», *Periodística*, 2, p. 157-163.
- , (1992), «Los medios de comunicación social ante la futura Europa», *Anàlisi*, 14.
- RUSSELL HOCHSCHILD, A., (1983), *The managed heart*, Los Angeles, University of California Press.
- SARBIN, T.R., (1988), «Emotion and act: roles and rhetoric adulthood», dins HARRÉ R. (ed.), *The social construction of emotions*, Oxford UK, Basil Blackwell, p. 83-97 (primera edició el 1986).
- VINCENT, J.D., (1987), *Biología de las pasiones*, Barcelona, Anagrama (original publicat en francès, 1986).
- WITTGENSTEIN, L., (1981), *Tractatus Logico-Philosophicus*, Barcelona, Laia (original en alemany, 1921).
- , (1983), *Investigacions filosòfiques*, Barcelona, Laia (edició anglesa publicada el 1958).
- , (1987), *Últimos escritos sobre filosofía de la psicología*, Madrid, Tecnos (original publicat en alemany, 1982).
- WOLF, M., (1982), *Sociologías de la vida cotidiana*, Madrid, Cátedra (original publicat en italià, 1979).

Resum

Dada la ausencia de estudios sobre la emoción en la comunicación, se plantea cómo estudiar los discursos emotivos. Los dos modelos dominantes de aproximación a este tema son el biologicista y el constructivista. A partir de una aproximación interdisciplinar se establecen las bases para un análisis constructivista del discurso emotivo.

Paraules clau: Emocions, constructivisme, comunicació.

Abstract

In view of the lack of research on the role of the emotion factor in communication, this paper proposes ways of studying types of emotive discourse. The two principal models used in approaching this subject are the biological and the constructivist models. Using an interdisciplinary approach, the basis is established for a constructivist analysis of emotive discourse.

Nota biogràfica

Miquel Rodrigo Alsina és llicenciat en Ciències de la Comunicació i en Dret i doctor en Ciències de la Comunicació per la Universitat Autònoma de Barcelona. És professor i vice-degà de la Facultat de Ciències de la Informació de la Universitat Autònoma de Barcelona.
